

XVIII. Yüzyıl Fransa'sında Vergiler ve Vergi İsyanları¹

Taxes and Tax Revolts in Eighteenth-Century France

Zeynep AĞDEMİR²

Öz

Bu çalışmanın temel amacı, XVIII. Yüzyıl Fransa'sında vergileri ve vergi isyanlarını dönemin temel toplumsal dinamikleriyle birlikte ele alarak anlamaktır. Yazı, bu çerçevede mali olayların teknik meselelerden ziyade toplumsal mücadele tarihiyle birlikte anlaşılabilirliğini vurgulamaya çalışmaktadır. XVIII. Yüzyıl, Fransız Devrimine ev sahipliği yapması ve devrimin fitilini ateşleyen olayın vergiler olması açısından oldukça önemli bir tarihsel dönemdir. Bu çerçevede yazı, XVIII. Yüzyıl Fransa'sını 1789 Devrimi öncesi ve sonrası olarak ayırarak değerlendirmeyi denemiştir. Öncelikli olarak 1789 Devrimi öncesi kentler ve kırlardaki temel toplumsal eğilimler dikkate alınarak incelenmiştir. Ardından Fransız Devrimi öncesinde mali yapının temel özellikleri değerlendirilmiştir. Devrim sırasında gerçekleşen isyanlar, Jironden ve Jakoben iktidarların ve Devrimin muhafazakâr evresinin mali anlamları çalışmanın üzerinde durduğu diğer konulardır. *Ancien régime*'in mali açıdan anlamı, soyluların vergi imtiyazları, köylüler üzerine yüklenen ağır vergiler ve vergilemede adaletsizlik olmuştur. XVIII. Yüzyılda, ticaret ve imalatın gelişmesi, soyluların ekonomik egemenliğini sarsmış, köylüler çözülmeye başlamıştır. Artan savaşlar nedeniyle devlet maliyesinin üstüne aldığı yük, maliyeyi *ancien régime*'in kurallarıyla işleyemez hale getirmiş, soyluların vergi imtiyazları sorgulanmıştır. Devlet maliyesinin yaşadığı darboğaz ve yeni vergilerin soyluların direnciyle karşılaşması nedeniyle tahsil edilememesi, vergilere dair tartışmaları başlatmış, devrime giden süreci tetiklemiştir. 1789 Devrimi *ancien régime*'in mali açıdan adaletsizliğini ortadan kaldırmak için elverişli bir ortam sağlamıştır. Soyluların vergi imtiyazlarının kaldırılması, vergileme yetkisinin Kraldan Ulusal Meclis'e geçişi Paris halkının zorlamalarıyla kabul edilmiştir. Jakoben ve Jironden iktidarlar birbirinden farklı mali uygulamalar hayata geçirmiştir. Devrimin muhafazakâr aşamasında 1789 ile elde edilen pek çok mali kazanım erozyona uğramıştır.

Jel Kodları: H1, H2, N44.

Anahtar Kelimeler: Fransız Devrimi, *ancien régime*, vergi, vergi isyanları.

¹ Bu çalışma Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalında yazılmış olan "Vergi Sınıfı ve İsyan: 16.-18. Yüzyıllarda İngiltere, Fransa ve Osmanlı İmparatorluğu'nda Vergi İsyanları" isimli doktora tezinden türetilmiştir. Tüm eksikler ve hatalar bana ait olmak üzere Serdar Bahçe'ye teşekkür ederim.

² Dr. Öğr. Üyesi, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, İktisadi İdari Bilimler Fakültesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü, Kırşehir, zeynepagdemir@ahievran.edu.tr, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8569-2672>

Abstract

The primary objective of this study is to attempt to comprehend taxes and tax revolts in eighteenth-century France by examining them in conjunction with the period's fundamental social dynamics. The article attempts to demonstrate in this context that fiscal events can be understood in conjunction with the history of social struggle rather than through technical analysis. The 18th century is a significant historical epoch because it witnessed the French Revolution, with taxes serving as the spark that ignited the revolution. In this context, the article attempted to evaluate 18th-century France by dividing it into two periods prior to and following the 1789 Revolution. At first, the study attempted to analyze it by examining the fundamental social trends in cities and rural areas prior to the 1789 Revolution. Following that, the fundamental characteristics of the financial structure prior to the French Revolution were evaluated. The study also discusses the revolts that occurred during the Revolution, the Girondin and Jacobin governments, and the financial implications of the conservative phase of the Revolution. The fiscal meaning of the ancien régime was the nobility's tax privileges, the heavy taxes imposed on peasants, and the inequity in taxation. In the 18th century, trade and manufacturing began to encircle the nobility's economic dominance, and villages began to disintegrate. The increasing burden on the state finances as a result of the increasing wars rendered the finances inoperable under the ancien régime's rules, and the nobles' tax privileges came under scrutiny. The state's fiscal crisis, coupled with the inability to collect new taxes due to noble resistance, sparked debate over taxes and triggered the process leading to the revolution. The Revolution of 1789 created an enabling environment for the abolition of the ancien régime's fiscal injustice. The abolition of nobles' tax privileges and the transfer of tax authority from the king to the National Assembly were forced upon the Parisians. On the other hand, the Jacobin and Girondin governments pursued very different fiscal policies. Numerous fiscal gains made by 1789 were eroded during the conservative phase of the revolution.

Jel Codes: H1, H2, N44.

Keywords: French Revolution, Ancien Régime Tax, Tax Revolts.

1. Giriş

XVIII. Yüzyıl 1789 Devrimine ev sahipliği yapar, eski rejimin değişmezlerinin tek tek alt üst oluşlarına şahit oluruz. XIV. Louis kendini “Güneş Kral” ilan etmişken, XVI. Louis giyotin ile idama mahkûm edilmiştir. Gözde soylu Condé Fransa’yı terk etmek zorunda kalır, Orléans Dükü idam edilir. Tüm bu gelişmeler düşünüldüğünde 1789 Devrimi ile vergiler arasındaki ilişkiyi tartışmak oldukça tali görülebilir. Ancak vergiler Fransa toplumu için hiçbir zaman tali olmamıştır. Keza K. Marx’ın (2006_[1850]) *Fransa’da Sınıf Mücadelesi* eserine baktığımızda vergilerin sınıf mücadelesinin bir dolayımı olduğunu görürüz ve kitap bu anlamıyla Fransa maliye tarihi gibidir de. Fransa toplumu için vergilerin daha görünür bir konu olması belki de E. M. Wood’un (2013: 28-32) dediği gibi, Fransa’da devletin İngiliz örneğine kıyasla mülk edinmenin bir aracı olması ile ilgilidir. Ancak bizce devletin mülk edinme aracı olmasının kendisi bir sebep değil, bir sonuç gibi görünmektedir. Fransız soylusu, İngiliz soylusuna göre ne daha büyük toprak sahibi olabilmiş ne de daha fazla ayrıcalık alabilmiştir. Fransa’da devletin

Ağdemir, Z. (2022). XVIII. Yüzyıl Fransa'sında Vergiler ve Vergi İsyanları.
Fiscaeconomia, 6(3), 1525-1544. Doi: 10.25295/fsecon.1113253

mülk edinmenin bir aracı olmasının nedeni Fransız soylusunun İngiliz soylusuna göre ekonomik olarak zayıflığıdır. Bu durumun Kral ile soylular arasındaki ilişkiyi İngiliz örneğine göre daha çatışmalı hale getirdiği savunulabilir. Fransa'da toplumsal uzlaşmanın belirli biçimlerde sağlanamamış olması kendisini mali yapı içerisinde özellikle vergilerde göstermiştir. 1789 Devrimine giden sürecin fitilini ateşleyen şey de vergiler konusunda ortaya çıkan anlaşmazlık olmuştur. Dolayısıyla XVIII. Yüzyılın mali açıdan en önemli olayı 1789 Devrimi arifesinden başlayan gelişmelerdir. Ancak bu dönemi anlamak için XVIII. Yüzyılın toplumsal dinamiklerini genel hatları ile incelemek ve Fransa'nın *ancien régime*'inin mali yapısına³ bakmak önemli görünmektedir.

Ancien régime'in en önemli adaletsizliklerinden biri bazı soyluların önemli kısmının toprak vergisi olan *taille*'dan muaf olmalarıdır (Collins, 1995: 18-19). Soyluların vergi muafiyeti kutsal görülmüş, öyle ki bu konuda yapılan eleştirilere cevap veren Kraliçe Catherine Medici konunun tartışmaya açık olmadığını, soyluların vergi muafiyetinin sorgulanamaz geleneksel bir hak olduğunu dile getirmiştir (Le Roy Ladurie, 2002: 119). Buna ek olarak *taille* ödemelerinin keyfi bir biçimde belirleniyor oluşu, vergilemede adaletsizliği katmerlendirmiştir (Knecht, 1996b: 22). *Ancien régime* maliyesi için ikinci önemli nokta tuz üzerinden alınan *gabelle* adındaki vergidir. Verginin önemi, bazı bölgelerde Kralın tuz satışı tekeline sahip olmasından dolayı vergiden önemli gelir elde ediliyor oluşundan gelmektedir. *Gabelle* üç farklı vergi bölgesi düzenlenerek tahsil edilmektedir. Bazı bölgeler hiç *gabelle* ödemezken bazı bölgeler yüklü *gabelle* ödemeleri yapıyordu, böyle olunca tuz vergisi hem oranı hem de tahsilat biçimi bakımından oldukça adaletsiz bir hâl almaktaydı (Knecht, 1982: 385-386). *Aides*, yoğunluklu olarak içeceklerden alınan dolaylı bir vergiydi. Diğer vergilerde olduğu gibi krallığın farklı bölgelerinde farklı biçimlerde uygulanmaktaydı. *Traites* ise ithalat ve ihracat üzerinden alınan gümrük vergisiydi. Bu iki vergi birleştiği zaman ürünün fiyatı on kat kadar yükselebilmekteydi (Brissaud, 1915: 455). Diğer yandan, vergi iltizamlarının toplandığı yer olan *Fermes Générales* (Mousnier, 1984: 446), Fransız mali yapısı içinde iltizam sisteminin yarattığı adaletsizlik yüzünden toplumsal öfkenin en çok yöneldiği yerlerden biriydi.

XVIII. Yüzyıl *ancien régime*'in mali sisteminin çatlamaya başladığı ve devrimci bir kopuşun gerçekleştiği bir dönemdir. 1789 Devrimi ile gelen bu değişimin dinamiklerini XVIII. Yüzyılı bir bütün olarak değerlendirerek anlamak mümkündür. Bu bağlamda bu çalışmanın temel amacı XVIII. Yüzyıl Fransa'sında vergiler ve vergi isyanlarını yüzyılın temel toplumsal dinamiklerini inceleyerek bakmaktır. Bu çerçevede, XVIII. Yüzyıla ilişkin kuşbakışı bir değerlendirme yapabilmek için öncelikle kentlerde ve kırlarda üretimin nasıl örgütlendiği serimlenmiştir. Ardından mali yapının temel özellikleri ve devrime giden süreçte gerçekleşen temel değişimler ele alınmıştır. Vergi isyanları ise bu anlatıya kronolojik olarak dahil edilmiştir. Başka bir deyişle vergi isyanları yazı içerisinde ayrı başlıklar içerisinde değerlendirilmek yerine yüzyılın mali ve siyasi gelişmelerine için olarak ele alınmıştır. Yüzyılın en önemli vergi isyanı Fransız Devrimi sürecinde gerçekleşmiştir. Yazı, 1789 Devrimini daha yakın bir mercekte incelemek için, 1789 Devrimi öncesini makro sonrasını ise mikro bir perspektifle değerlendirmeyi tercih etmiştir. Diğer yandan, 1789 Fransız Devrimine dair önemli bir literatür⁴ bulunmaktadır, çalışmanın kapsamını aşacağı için bu literatüre dair bir tartışma yapmak yerine çalışmanın metodolojisine

³ Ayrıntılı bilgi için bkz. Ağdemir (2017).

⁴ Fransız Devrimine ilişkin yapılan temel tartışmalar için bkz. Rude (2015).

Ağdemir, Z. (2022). XVIII. Yüzyıl Fransa'sında Vergiler ve Vergi İsyanları.
Fiscaoeconomia, 6(3), 1525-1544. Doi: 10.25295/fsecon.1113253

paralel olan Soboul'un (1969) Fransız Devrimi anlatısı kullanılmıştır. Bu bağlamda, çalışmaya 1789 Devrimi öncesi Fransa'sının kentlerde ve kırlardaki genel görünümü ile başlamak faydalı görünmektedir.

2. Fransız Devrimi Öncesi Toplumsal Yapı

XVIII. Yüzyıl Fransa'sında kuşkusuz kırlar ve kentler birbirinden ayrıksı değildi. Ancak kentleri ve kırları ayrı başlıklar altında değerlendirmek soyluların, tüccarların, imalatçıların ve köylülerin yüzyıl içerisinde değişen toplumsal konumlarını daha görünür kılacağı için faydalı görünmektedir.

2.1. Kentler

XVIII. yüzyıl Fransa'sı XVI. yüzyıla göre Paris'i Lyon'a iki gün daha yaklaştırdı. Ticaret hacmi artmış, imalathaneler genişlemiş ve sömürge ticareti hızlı bir ivmelenme yaşanmıştır (McPhee, 2002: 8). Paris'te zanaatkârların çalıştırdığı çırak sayıları artmış, yüzyılın başından sonlarına gemilerin taşıma kapasitesi üç kat yükselmişti. Rouen'de pamuk üretimi 1715-1743 arasında yedi katına çıkmış, böylelikle Fransa hızlı gelişenler ve yerinde sayanlar olarak ikiye bölünmüştür. Ticaret ve imalatta yaşanan atılım, köylerden kente göç dalgasını da hızlandırmıştır (Collins, 1995: 178-180). İmalathanelerin ve ticaretin ölçeği, devlet koruması ve sömürge ticareti nedeniyle önemli biçimde genişlemiştir. Karayip sömürgeleriyle ticaret gemiciliği geliştirirken, kolonyal mallar önemli ihraç malları olmuştur (McPhee, 2002: 10). XVII. Yüzyılda Maliye Bakanı J.B. Colbert tarafından uygulanan korumacı uygulamalar devam etmiş, yüzyılın yarısında demir, maden, cam ve kâğıt gibi alanlarda üretim krallığın kontrolünde olmuştur (Sée, 2004: 86-88). Bu dönemde mali ayrıcalık ve tekel sayısı da yükselmiştir. Devlet müdahalesi üretime engel olmak bir yana, ekonomik ilerlemenin mühim bir destekleyicisi olmuştur (Felix, 2001: 20). XVIII. Yüzyılda yaşanan toplumsal değişimler, devletin eski üç işlevi olan askeri, mali ve yargıya ilişkin görevlerinin genişlemesine, iç güvenlik, yoksullara yardım, eğitim ve kamu işleri gibi yeni müdahale alanları yaratarak, devletin kapasitesinin artmasına neden olmuştur (Collins, 1995: 180-184). Yine de bu dönemde sanayinin henüz gelişmiş olmadığını vurgulamak gerekir, keza hâkim üretim zanaatkârlar ve eve işveren tüccarlar tarafından örgütlenmiştir (Beaud, 2015: 73-74). Ancak tüccar ve zanaatkâr arasındaki fark kaybolmaya başlamış, yüzyılın sonlarına doğru bazı bölgelerde zanaatkârlar tüccarların işçisi haline gelirken, köylüler de tüccarların ücretli işçisi haline gelmeye başlamıştır (Jones, 1995: 88-90). İmalat ve ticaret hızla büyürken, kentlerin en zenginleri finansçılar ve vergi tahsildarlarıdır, keza Paris'in en ihtişamlı yapıları soylular tarafından değil, finansçılar tarafından yapılmıştır. Finansçıların zenginliğinin kaynağıysa vergi iltizamı, başka bir deyişle devletti. *Fermes Générales* olarak adlandırılan vergi tahsildarları devlet gelirlerinin yaklaşık yarısıyla haşır neşirdiler (Hazan, 2015: 25). Bunlar aynı zamanda, Kralın bankaları ve en önemli alacaklılarıydılar (Bossenga, 2004: 69-70). Korumacılık politikası, bu dönemde ticareti geliştirmiş, Kral için vergi kaynağı yaratmışken, tekeller ve iç gümrük sistemi burjuvazinin bir kesimi için artık bir engel haline gelmiştir (Elias, 2013: 120). Sonuç olarak XVIII. Yüzyıl Fransa'sında burjuvazinin ekonomik olarak güçlendiği, yavaş yavaş köylünün ve zanaatkârin

Ağdemir, Z. (2022). XVIII. Yüzyıl Fransa'sında Vergiler ve Vergi İsyanları.
Fiscaoeconomia, 6(3), 1525-1544. Doi: 10.25295/fsecon.1113253

işvereni haline geldiğini, devletin kapasitesinin de bu değişimlere koşut genişlediğini söyleyebiliriz.

2.2. Kırlar

Kentlerdeki bu gelişimlere rağmen XVIII. Yüzyılda Fransa nüfusunun yüzde sekseni kırlarda yaşamaktaydı (McPhee, 2002: 4). XVIII. Yüzyılın ilk yarısının savaşız geçmesi, iklimsel avantajlar ve nüfusun artışı tarımda verimliliği artırmıştı. Tarımdaki üretkenlik, ekilebilir arazilerin önemli bir kısmının tarımsal üretime dâhil edilmesine neden olmuştur (Felix, 2001: 15)⁵. Üretkenlik artarken fiyatlar da artmış, artan rant ödemeleri köylüleri oldukça olumsuz etkilemiş, böylelikle köyler eve iş verme sistemine daha bağımlı hale gelmeye başlamışlardır (Jones, 1995: 80). Yüzyılın ilk yarısında yoksulluk gittikçe kendini hissettirmiş, açlık önemli bir sorun olarak patlak vermiştir (Beaud, 2015: 73-75). Krallığın çeşitli bölgelerinde yüzyılın başı ile sonu karşılaştırıldığında kendine yeter köylülerin oldukça azaldığı, toprakların çeşitli kişilerde toplandığı tespiti yapılmaktadır. Kırların eskiden farklı olarak üretimlerinden fazla tüketir olmaları, kentlerde gıda sorunlarına neden olmuş, tüccarların ekmeği daha kârlı olacağını düşündükleri bölgelere satmaları da söz konusu olunca 1765 ile 1789 yılları arasında gıda isyanlarına sebep olmuştur (McPhee, 2002: 7-8). Köylüler arasında farklılıklar artmış, lakin söz konusu feodal haklar ve vergilere karşı mücadele olduğunda köylüler soylulara karşı birleşebilmişlerdir (Soboul, 1969: 60).

Soyluların, XVIII. Yüzyıldan nasıl etkilendiğini ise A. Smith oldukça açık bir biçimde dile getirmiştir: sanayinin ve ticaretin ilerlediği koşullarda, harcamalar yükselir ve büyük mülk sahiplerinin giderleri gittikçe artar (Smith, 2008: 446-447). Smith'in dediği gibi yüzyılın ikinci yarısında soyluların bir kısmı borç batağındadır. Örneğin, 1740'ların başlarında ölen Bourbon Dükü ve Carignan Prensi geride önemli borç bırakmışlardır. Dolayısıyla soylular için Kraldan alınan ödemeler artık daha önemli bir gelir kaynağı haline gelmiştir. Soyluların, konumlarını korumaları için gerekli olan pahalı kıyafetlerin, gösterişli arabaların, hizmetçilerin ve davetlerin maliyetleri gittikçe dayanılmaz bir hal almıştır (Sée, 2004: 55). Kraliyet soyluları, cüppe soyluları (*noblesse de robe*) ve finansör soylular arasında en ayrıcalıklı konuma sahip olanlardı, Krallıktan önemli maaş ödemeleri alıyor, evlilik yoluyla servetlerini büyütüyorlardı (Sée, 2004: 54). Taşra soylularıysa ayrıcalıklı soylulara karşı tepkiliydiler. Öyle ki bu karşıtlık onları çeşitli başlıklarda devrimin yanında yer almaya itmiştir (Sée, 2004: 57-62). Bu çerçevede, soyluların hepsi devrim karşıtı olmayıp, burjuvazi de tamamıyla devrim yanlısı değildi. Sanırız ki toprak sahibi olmasına rağmen devrim yanlısı olan H. G. R. Mirabeau bu konuda önemli bir örnektir. Ancak üst düzey devlet görevlileri, vergi tahsildarları ve finansçıların kraliyet ile yakın ilişkileri onları devrim karşıtı saflara dâhil etmiştir (Elias, 2013: 120). Soyluların bir kısmı fiyat artışlarından yararlanmak için, İngiltere'de olduğuna benzer bir çitleme hareketi başlatmak istemiş (Miller, 2008: 25-29), ortak kullanım alanlarına el konmaya çalışılmış (Bossenga, 2004: 55), ancak komünal arazilerin satışını XVIII. Yüzyılda da monarşi engellemiştir (Root, 1987: 133-134). Komünal alanlar köylüleri yoksulluktan koruyan, zengin köylünün de maliyetlerini düşüren ve eşitsizliği kısmen önleyen işlemlere sahiptir (Root, 1987: 137-138). Diğer yandan, Kral komünal toprakların çitlemesine direnmiş olsa da yüzyılın sonlarına doğru bazı izinler

⁵ Bu nedenlerin arasında kuşkusuz imalat ve ticarete gerçekleşen ilerlemeleri göz ardı etmemek gerek.

Ağdemir, Z. (2022). XVIII. Yüzyıl Fransa'sında Vergiler ve Vergi İsyanları.
Fiscaeconomia, 6(3), 1525-1544. Doi: 10.25295/fsecon.1113253

verilmiştir (Root, 1987: 141-145). XVIII. Yüzyılda hem kırlar hem de kentler burjuvazinin gelişimine tanık olmuştur. Soyluların bir kısmı kraliyete daha bağlı hale gelmiş, taşra ve merkez soyluları arasındaki fark gittikçe açılmış, köylülerin bir kısmı gittikçe yoksullaşmıştır. Yüzyılı özetleyen eğilim soylular, köylüler, arasındaki polarizasyon ve burjuvazinin soylulara karşı elde ettiği ekonomik güçtür. Bu değişim XVIII. Yüzyıl mali yapısında da bazı çelişkiler ve çatışmalar yaratmıştır. Bu bağlamda, 1789 Devrimi öncesi vergilere ve vergi isyanlarına bu tarihsel arka plan odağında bakmak gereklidir.

3. 1789 Devrimi Öncesi Vergiler ve Vergi İsyanları

Colbert'in gölgesi XVIII. Yüzyılın üzerindeydi, Colbert bütçe açıklarını düşürmüştü, ancak XIV. Louis'in savaşları bütçe üzerinde tersi sonuçlar doğurdu. Yüzyılın başlarında krallık borçlarının değerini düşürmek için elinden geleni yapsa da soyluların direnciyle karşılaştı (Aftalion, 1990: 18). Köylü halihazırda oldukça ağır vergi yüküne sahipti. 17. Yüzyılın sonunda Beavois bölgesinde durumu iyi olan bir köylünün üretim maliyetleri ve vergileri düşüldüğünde kendine kalan üretiminin yüzde 28'i idi, bu da ailenin geçimine ancak yetiyordu (Beik, 2009: 49-50). XVIII. Yüzyılın mali hikayesi sürekli bir biçimde toplumsal hayata girip, çıkan kabullenmesi oldukça zor yeni vergiler olmuştur. 1695'te uygulamaya giren *capitation*⁶, kısa bir kesintinin ardından 1701 yılında tekrar ve devrime kadar aralıklı bir biçimde yürürlüğe girmişti (White, 1998: 15). Bu çerçevede, yüzyılın başında Vivarais bölgesinde 1700 tarihinde *Comisard İsyanı* patlak vermiştir. İsyân Katolik Kilisesi karşıtlığı ile başlamış, ancak vergi karşıtlığı da isyanın önemli bir başlığı olmuştur. 1703 tarihinde Protestanlar *capitation* ödemeyi reddetmiştir. Vivarais'i içine alan Languedoc bölgesinde *capitation*'un yüzde yetmiş tahsil edilmemiştir (Burg, 2005: 229).İspanya ise Savaşı yeni bir dolaysız vergi olan *dixieme*'yi uygulamaya sokmuştur (White, 1998: 15). Polonya ve Avusturya Savaşı nedeniyle *dixieme* yüzyılın ikinci yarısında tekrar gündeme gelmiştir (Velde, 2006: 8-10). *Dixieme* 1749 yılında kaldırılmış yerine net gelir üzerinde yüzde beş oranında uygulanan *vingtieme* (*yirmide bir*) uygulanmaya başlanmış, Yedi Yıl Savaşları boyunca tahsil edilmeye devam etmiştir (White, 1998: 16). Bu dönemde uygulanan vergilerin özelliği XV. Yüzyıldan beri uygulanan ilk yeni dolaysız vergi olmaları ve günümüz gelir vergisine benzerlikleridir (Velde, 2006: 8-10). Vergiler esasen muafiyet içermese de Fransa için henüz vergilemede eşitlik ilkesinin uygulanması söz konusu olmamıştır (White, 1998: 16). Örneğin Orléans Dükü vergilerini *intendant*'lar ile anlaşarak ödediğini dile getirmekteydi⁷ (Norberg, 1994: 258). Nasıl ki XVIII. Yüzyıl Fransa toplumunda kırlar ve kentlerde temel eğilim polarizasyon ise, devlet maliyesinde de benzer bir eğilim söz konusu olmuş, gelirler ve giderlerin arası açılmıştır. 1726 yılından 1789 yılına savaşlar devlet harcamalarını üç misli yükseltirken, gelirler benzer biçimde artmamıştır. Sadece savaş döneminde konulması istenen geçici vergiler, sürekli hal almıştır (Norberg, 1994: 268-270). Yüzyılın ikinci yarısında Maliye Bakanları, mali darboğazı muafiyetleri kaldırmak yoluyla çözmeye çalışmış, ancak hiçbiri başarılı olamamıştır. 1745'te Maliye Bakanı Machault d'Arnouville *dixieme*, *vingtieme* ve *capitation* gibi vergiler için ayrıcalıkları kaldırmaya çalışsa

⁶ Hane üyeleri üzerinden alınan bir baş vergisidir. Gelirin onda birini vergilendiren yeni vergi ise *dixieme* olarak uygulanmıştır (Felix, 2006: 46).

⁷ Burada şunu hatırlatmak önemli soylular büyük çoğunlukla vergi ödememekteydi. Dolayısıyla bazı durumlarda soyluların vergi ödediğini söyleyebiliriz (Collins, 1995: 18-19).

Ağdemir, Z. (2022). XVIII. Yüzyıl Fransa'sında Vergiler ve Vergi İsyanları. *Fiscaeconomia*, 6(3), 1525-1544. Doi: 10.25295/fsecon.1113253

da soyluların gösterdiği direnç istifa etmesine neden olmuştur (Aftalion, 1990: 20). Din adamları ve *Parlement*'in *vingtieme*'ye karşı gösterdikleri direnç 1749-1751 *Vingtieme İsyanına* dönüşmüştür (Burg, 2005: 241). 1759 yılında Silhouette⁸, 1763 yılında Roussel, Terray hepsi de Maliye Bakanı olarak benzer önerilerde bulunmuş ancak başarılı olamamışlardır (Collins, 1995: 230-233). Turgot ise fizyokrat fikirlerinden hareketle tek toprak vergisi, ticaret serbestisi, feodal angarya olan *corvée*'nin kaldırılmasını savunmuş, ancak 1775 yılında yaşanan kıtlık yüzünden görevinden kovulmuştur (Aftalion, 1990: 21-22). Necker ve Fleury de benzer uygulamaları hayata geçirmeye çalışmıştır (Aftalion, 1990: 25). Soyluların vergi muafiyetinin kaldırılması ancak 1789 Devrimi ile hayata geçebilmiştir.

4. 1789 Fransız Devrimi Vergiler ve Vergi İsyanları

Burjuvazinin soylular karşısında elde ettiği ekonomik güç, başka bir deyişle feodalizmden kapitalizme geçiş süreci devletin de işlevini değiştirmeye başlamış, devletin kapasitesinin artması ve savaşlar devletin finansman gerekliliği ile soyluların vergi muafiyeti arasında bir çelişki yaratmıştı. Çünkü boğazlarına kadar vergi borcu ile yaşayan köylülerden artık daha fazla vergi almak mümkün görünmüyordu. Kral ise devlet maliyesindeki bu karmaşayı çözecek bir pozisyon almalıydı. XVIII. Yüzyıl devlet maliyesindeki darboğazı çözecek tek seçenek kalmıştı: Herkesten vergi almak!

1789 Ağustos tarihinde Charles Alexandre de Calonne "Maliyeyi Düzenleme Planı" olarak adlandırılan bir öneride bulunmuştu. Plan, herkesin toprağın verimine göre vereceği bir arazi vergisi, borçların Kralın topraklarının satılarak kapatılması, tuz ve dolaysız vergilerin azaltılması ve iç gümrüklerin kaldırılmasını önermekteydi. Bu fikirler Calonne'ü görevden almış, yerine karşıtı olan Brienne'i getirmişti, ancak bu görev değişikliği yine benzer önerinin akla gelmesine engel olamıyordu (Soboul, 1969: 99-103). Herkes tarafından ödenecek vergi fikri kabul edilmedi, iki yeni vergi, *corvée*'nin parasallaştırılması, buğday ticaret serbestisi yeni teklifin bazı başlıklarıydı (Aftalion, 1990: 28). Vergi koymanın yanı sıra borçlanmayı da kabul etmek kolay değildi. Paris *Parlement*⁹ ne borç ne de vergi konusuna ılımlıydı. Brienne bu çıkmazı Paris *Parlement*'in rızasını almadan Kral ile yapılan bir toplantıda borçlanmayı kabul ettirerek aşmayı düşünmüştü. Ancak karar Kral ile soylular arasında çatışmaya neden oldu. Paris *Parlement* 3 Mayıs 1788 tarihinde krallığa karşı bir bildiri deklare etti. Bu bildiriye göre vergilendirme yetkisi *États Généraux*'ye¹⁰ aitti. Bu ilan monarşiye isyan anlamına geliyordu. Lamoignon Islahatı ile Kral soylulara savaş açtı, Paris *Parlement*'in yetkilerini kısıtlamak istedi. Kralın bu kararı soylular ile burjuvazinin birleşmesine vesile olmuştu. 24 Ağustos 1788 tarihinde Maliye Bakanı Brienne istifa etti. Paris *Parlement* eski biçimiyle yeniden toplandı, böylelikle aristokrasi monarşiyi yenmişti. Aslında bu gelişmeler devrimin ayak sesleriydi (Soboul, 1969: 104-106).

⁸ Maliye Bakanı Silhouette öyle bir bütçe hazırlamıştır ki ne olduğu belli değildir. Dolayısıyla silüet kelimesinin kökeni olmuştur (Mehmet Ali Ağaoğulları tarafından 2014 yılı Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Doktora Programı, Fransız Devrimi'nin Siyasal Düşüncesi Dersinden hareketle yazılmıştır, bkz. Wikipedia (2022).

⁹ Fransa'da cüppe soylulardan oluşan temel yargı organıdır.

¹⁰ *États Généraux*, din adamları, soylular ve üçüncü tabaka (*tiers états*) yani bu iki tabaka dışında kalan kesimler tarafından oluşan bir Meclis'tir. Genel Meclis olma özelliği gösteren *États Généraux*, 1789'dan önce sadece bir kez toplanmıştır (Eatwell, 1894: 756).

Burjuvazi ve soyluların ittifakı, Paris *Parlement* 21 Eylül 1788'de *États Généraux*' nün 1614'teki biçimiyle toplanacağını ilan edince bozuldu. Burjuvazinin din adamları ve soylular karşısında temsil sorunu bulunmaktaydı. Üçüncü tabakanın¹¹ temsilci sayısı artırıldı ancak oylama tabaka başına yapılırsa din adamları ve soylular karşısında üçüncü tabakanın şansı kalmayacaktı. Üçüncü tabakanın temsil sorunu önemli bir tartışmayı başlatırken, işsizlik, kıtlık, kötü hasat halkın da hareketlenmesine neden olmuştu (Soboul, 1969: 122-125). *États Généraux*' nün toplanma süreci, toplumsal sınıfların taleplerini deklare ettiği bir ortam hazırlamıştı. Üç tabakanın da ortaklaştığı hususlar, vergi sisteminin yeniden yapılandırılması, bireysel ve basın özgürlüğü ve ceza kanunları konusundaydı. Soylular tabaka başına oy kullanma konusunda ısrarcıydı. Dilek defterlerinde¹² (*cahier de doléances*) taşra soylularıyla saray soylularının, rahiplerle başpiskoposların çatıştığı açık bir biçimde görülmekteydi. Zanaatkârların yarısından azı loncaların kaldırılmasını istiyordu, tüccar ve burjuvaziye İngiltere ile yapılan ticaret anlaşmasının sonuçlarını eleştirmektedir (Soboul, 1969: 128-130). *États Généraux* seçim sonuçları vatanseverlere önemli bir çoğunluk sağlamıştı. Rahiplerin ve soyluların içerisinde de vatanseverlere rastlamak mümkündür (Soboul, 1969: 131-132). 17 Haziran tarihinde *États Généraux*' nün ismi Ulusal Meclis biçiminde değiştirildi. Yayımlanan kararnameyle vergiler ve borçların Ulusal Meclis adına yapılacağı ilan edildi (Rude, 2015: 65). Beklendiği üzere 19 Haziran tarihinde Kral bu kararı tanımadığını, kendi kararını 23 Haziran'da açıklayacağını söyledi. Kral, vergi eşitliğini kabul etse de *taille* ve senyörlük haklarının korunacağını deklare etmişti. Henüz halk¹³ hareket etmemişti. 27 Haziran tarihinde ise vergilerin Ulusal Meclis'in yetkisine girmesini, bireysel ve basın özgürlüğünü kabul etmek zorunda kaldı (Soboul, 1969: 137-138). Kralın geri adım atması nedeniyle 29 Haziran tarihinde Lyon'da yapılan kutlamalar, *vergi isyanı* biçimini almış, halk gümrük kapılarına saldırarak mallar gümrüksüz olarak içeriye alınmıştı (Plack, 2012: 10). 27 Haziran'da yaşananlar Kralın yetkilerinin Ulusal Meclis tarafından sınırlandırılması anlamına geldiği için, 7 Temmuz'da Anayasa Komitesi oluşturulmuş, 9 Temmuz'da ise Ulusal Meclis'in adı Kurucu Meclis olarak değişmiştir (Soboul, 1969: 139). Kral ve soylular yenilgiyi kolaylıkla kabul etmemiş, Paris ve Versailles askeri birlikler tarafından kuşatılmıştı. Ordu, Ulusal Meclis'i dağıtıp üyeleri öldürmeyi ya da hapsedmeyi deneyecektir. Diğer yandan, Maliye Bakanı Necker'in tohum ticaretini serbestleştirilmesi, önceki yıl kuraklık ve don ile birleşince ekme fiyatlarının iki katından fazla artması toplumsal huzursuzluğun patlak vermesine neden olmuştur. Bu koşullar altında halk ekmeğe uygun bir fiyattan el koymaya, başka bir deyişle "toplumsal vergileme" yoluna gitmiştir. 12 Temmuz günü önemli bir hareketlenme gerçekleşmiş, halk kendi güvenliğini almak için Paris milis teşkilatları olarak örgütlenmiştir. 13 Temmuz günü ise soylular tehdit ediliyor, sokaklarda silah aranıyor, *Ferme Générale*' nin bayrakları ateşe veriliyordu. 14 Temmuz günü eski rejimin sembolü olan Bastille ele geçirilmişti, bu tarih *ancien régime*' in yıkıldığı anlamına geliyordu. Paris halkının zaferinden burjuvazi faydalanmıştı. Ulusal Meclis Paris yönetiminin başına

¹¹ Fransız toplumun üç tabakadan oluştuğu kabul ediyordu birinci tabaka soylular, ikinci tabaka din adamları ve üçüncü tabaka (*tiers états*) ise soylular ve din adamları dışında kalanları temsil etmekteydi. Üçüncü tabaka sadece burjuvaziden oluşmamaktaydı.

¹² 1789 yılında *États Généraux* toplanmadan önce üç tabaka şikayetlerini dilek defteri (*cahier de doléances*) olarak adlandırılan çeşitli listelere yazmışlardır (Gilbert, 1998).

¹³ Halk kavramı Türkçe çeviride yer yer üçüncü tabaka yerine kullanılmıştır (Soboul, 1975: 134; Soboul, 1969: 138). Fransız Devrimi sürecine destek veren Paris halkı kavramının zanaatkârları, küçük dükkan sahiplerini, çırak ve işçileri kapsadığını anlıyoruz (Soboul, 1975: 136; Soboul, 1969: 140).

Ağdemir, Z. (2022). XVIII. Yüzyıl Fransa'sında Vergiler ve Vergi İsyanları.
Fiscaoeconomia, 6(3), 1525-1544. Doi: 10.25295/fsecon.1113253

Bailly'yi, burjuvazinin askeri gücü Ulusal Muhafızların başına ise La Fayette'yi atamıştı. 17 Temmuz günü ise *ancien régime*'in büyük soyluları Kont d'Artois ve Prens de Condé krallığı terk ettiler. Kral ise bu durum karşısında taktiksel olarak geri çekilmişti (Soboul, 1969: 139-145). Bastille'in alınmasından saatler öncesinde Paris'te büyük bir *vergi isyanı* da başlamıştı. 11 Temmuz ile 14 Temmuz arasında Paris gümrük duvarına saldırılar gerçekleşmişti. Temmuzun başından 14'üne kadar gümrük duvarlarında yağma, hırsızlık, kundaklama gibi pek çok eylem patlak vermişti. Paris gümrüğünde toplanan halk "*gümrük görevlilerini istemiyoruz*" (Plack, 2012: 10) diye haykırırken, 14 Temmuz günü, bir Parislinin "*uzun zamandır 12 sous'a şarap içiyorduk ama şimdi 3 sous'tan şarap içebileceğiz*" (Plack, 2012: 10) sözleri vergi isyanının nedenini oldukça açık bir biçimde ortaya koymaktadır. 15 Temmuz'da Bailly, *Fermes Général*'in Paris'e gelen malların gümrük vergilerini tahsil edeceğini söylemişti. Kararının uygulanması Ulusal Muhafızların gümrük görevlileri arasındaki uyumsuzluk nedeniyle oldukça zor olmuştur. 1789 Temmuz'unda Fransa'nın çeşitli bölgelerinde benzer isyanlar görülmüştü. Ulusal Meclis ise 23 Ekim tarihinde dolaylı vergilerin tahsilatının yapılması için gümrük duvarlarının yeniden gözden geçirilmesi gerektiğine karar kılmıştır (Plack, 2012: 10). 1789 yılında sadece dolaylı vergiler değil, dolaysız vergileri de ödememe eğilimi olmuştur. Gümrük ve vergi tahsildarlarına saldırı 14 Temmuz'dan birkaç gün sonra Picardie'da görülmüş, Paris'ten Arras ve Lille'e doğru yayılmıştır. Bu isyanlarda gümrük binaları basılıp, gündüz vakti gümrük idaresinin belgeleri yakılmış, vergi tahsildarları tartaklanmış, gümrüksüz şarap, tuz, tütün satılmaya başlanmıştır (Rose, 1969: 97-98). Paris'te gerçekleşen reform diğer kentlere sıçradı, krallık görevlileri görevlerini bıraktılar ve vergi tahsil edecek görevliler de ortada yoktu. Kentliler vergilerin kaldırılmasını ve ekmek fiyatlarının düşmesini istiyordu. Burjuva yönetimi halkın isteklerine uyum göstermek için buğday istifçilerini kontrol etmeye başladı. Aristokrasiden karşı bir hamle bekleniyordu. Kıtık bu korkuyu artırdı. Köylüler durumdan memnun değillerdi çünkü feodal haklar hâlâ yürürlükteydi. Fransa'nın pek çok yerinde feodal haklara saldırılmış, şatolar yakılmıştı. Vergi tahsilatı durmuştu. Ulusal Muhafızlar ile köylüler arasında sık sık çatışma çıkmıştır. Burjuvazi ile köylülerin arası açılmıştı, çünkü soylular gibi burjuvazi de toprak sahibiydi. Köylü isyanları kanlı bir biçimde bastırılıyordu (Soboul, 1969: 145-152). Ulusal Meclisin köylü isyanına verdiği cevap, 4 Ağustos 1789 feodal hakların ve soyluların vergi imtiyazlarının, makam satışlarının kaldırılması olmuş, ancak verilen bu imtiyazlar sözde kalmıştı. 6 Ağustos tarihinde Jakoben Jean-Paul Marat, soylulara güvenilmemesi gerektiğini yazmıştı. Feodal hakların para karşılığı ilga edilebileceği kararı alındı, ancak düzenlemeler öyle ayarlandı ki feodal haklardan kurtulmak çok da mümkün olmamıştı. 4 Ağustos günü alınan kararlar, ancak 5-11 Ağustos'ta yapılan düzenlemelerle halkın yarattığı baskı nedeniyle yürürlüğe konulabilmişti. Çünkü kral kararları onaylamamakta ısrar etmişti. 4 Ağustos eski rejimin yıkılışının başka bir simgesiydi. Ardından 26 Ağustos tarihindeyse eski rejimin öldüğünü işaret eden Haklar Bildirgesi kabul edilmişti (Soboul, 1969: 153-157). 4 Ağustos 1789 Fransa maliye tarihi açısından önemli bir tarihti. Eski rejimin birbirinden farklı vergi yüküne sahip, *generalite*'leri ilga edilmiş, birbirine vergi tabanı ve nüfus açısından benzer yeni yönetsel birimler kurulmuştur. Ancak yüzyılın sonuna kadar bu sistemi işletebilecek mekanizma geliştirilememiştir (Bonney, 2000: 164). Bu süreçte vergiler tahsil edilememişti dolayısıyla borçlanmaya gidildi. Kral Haklar Bildirgesini reddediyor. Marat ve diğer devrim taraftarları çıkardıkları gazeteler aracılığıyla Paris'lileri ayaklanmaya çağırıyordu (Soboul, 1969: 158-160).

Ağdemir, Z. (2022). XVIII. Yüzyıl Fransa'sında Vergiler ve Vergi İsyanları.
Fiscaoeconomia, 6(3), 1525-1544. Doi: 10.25295/fsecon.1113253

12 Eylül 1789'da Ulusal Meclis, devrim öncesi vergiden muaf olanlardan, yılının son altı ayı için gelire orantılı olmak üzere dolaysız vergi tahsil etme kararı almıştı. Yerel idareler karara direnmiş, gelirlerin değerlendirilmesini 1790 yılının sonuna kadar yapmamışlardı. Ulusal Meclis bu koşullar altında vergileri eski biçimiyle tahsil etmek zorunda kalsa da köylülerin vereceği tepki önemli bir çekince olmuştu. Eski rejimin zora dayalı vergileme yönetiminin kullanılmasının mümkün olmaması, 6 Ekim 1789 tarihinde gönüllüğe dayalı tek sefer olarak uygulanmak üzere "vatansever katkısı" adı altında bir vergi yürürlüğe konulmasına vesile olmuştur. Oldukça az sayıda kişi vatandaşlık katkısına ödemişti (Jones, 1989: 183-185). Vatansever katkısının önerilmesinin sebebi Versailles'te yaşanan olaylarla ilgiliydi. Kıtlık devam ederken 1 Ekim'de Versailles'te bir balo verildiğini duyan halk, 5 Ekim'de toplanıp Belediye binasının önünde ekmek istemiş, 6 Ekim günü ise Versailles Sarayını basıp kraliçenin odasına kadar girmişti. Ulusal Muhafızlar halkı yatıştırma çalışmış, bu olay monarşi taraftarlarının ikinci göç dalgasına vesile olmuştu (Soboul, 1969: 162-164). Kurucu Meclis vergi ödemeyen köylüleri, Krala karşı baskı unsuru olarak kullanmıştı. Meclis borçlanma senetleri yürürlüğe koymuş, ancak senetler talep görmeyince Kralın altın ve gümüş takımları elden çıkarılmıştır. Meclis, Kralın ardından bu sefer de kilisenin malvarlığını eleştirmeye başlamıştır. 29 Eylül tarihinde ibadet için gerekliliği olmayan gümüşlerin Hazine'ye verilmesi talep edilmiştir. 2 Kasım 1789 tarihindeki karara göre kilisenin mülkleri devlete devredilmiştir. Kral için ayrılan orman ve konaklar dışında geri kalan mülkler de benzer şekilde hazineye bırakılmıştır. Kral ve kiliseye ait malvarlıklarının satışların diğer bir işlevi zengin köylüleri ve burjuvaziyi yeni kurulan düzene bağlamak olmuştur (Soboul, 1969: 175-177).

1791 Anayasası ile kralın gücü sınırlandırılmış, 1790-1791 döneminde iktisadi, idari, adli, mali pek çok alanda yeniden yapılanmaya gidilmiştir. *Gabelle*, 21 Mart 1790 tarihinde ilga edilirken, 23 Kasım 1790 tarihinde *contribution foncière* adında yeni bir toprak vergisi yürürlüğe konulmuştur. *Contribution foncière*'nin *taille*'dan farkı bölgesel olarak sabit bir vergi miktarının belirlenmesi ve bu yükün bölgelere dağıtılmasıdır (Jones, 1989: 186-187; 223). 13 Ocak 1791 tarihinde uygulamaya konulan ve taşınabilir servet üzerinden alan *contribution mobilière* ve 2 Mart 1791 tarihinde uygulamaya giden ticari gelirlerden alınan *patente* de dönem içinde uygulamaya konulan diğer düzenlemeler arasındadır (Jones, 1990: 233). *Contribution personnelle et mobilière* ise bir tür baş vergisiydi amacı *contribution foncière* ile tahsil edilmeyen gelirleri vergilendirmektir. Ancak köylüler *contribution personnelle et mobilière*'nin *capitation*'a benzediği için vergiden şikayetçilerdi. Vergileme eski kayıtlara göre yapıyordu, bu yüzden yeni vergilerin eski rejimdeki vergilere benzediği önemli bir eleştiri konusu olmuştu. Yeni vergilerin usulüne göre toplanması için epey zamana ihtiyaç vardı (Jones, 1989: 186-187). Vergilemede eşitlik söz konusu olsa da uygulamada muafiyetler zengin haneler için avantaj sağlamaktaydı. Vergi ayrıcalıkları kalktığı için çeşitli bölgelerde vergi yükü daha fazla hissedilmişti, esasen devrim vergi yükünü arttırmasa da vergi dağılımında istenilen gerçekleştirilememişti. Böyle olunca kralcılar vergileri köylüleri devrime karşı kıskırtmak için araç olarak kullandılar (Jones, 1989: 188-189). 1790'lı yıllarda gümrük vergisi uygulanamamıştı, Şubat ve Mayıs ayında yapılan düzenlemeler ile *aides* gibi dolaylı vergilerin uygulaması kaldırıldı, böylelikle iç gümrükler kaldırılmış oldu. Paris başta olmak üzere bu karar çeşitli kutlamalara vesile olmuştu (Plack, 2015: 351). 1791 yılında makam satışları kaldırılmış, krallık görevlilerinden oluşan *ancien régime*'in Hazinesi *Receveurs- Generaux* ilga edilmişti.

Ağdemir, Z. (2022). XVIII. Yüzyıl Fransa'sında Vergiler ve Vergi İsyanları.
Fiscaoeconomia, 6(3), 1525-1544. Doi: 10.25295/fsecon.1113253

Receveurs- Generaux yerine 544'ü aşan sayıda yeni vergi görevlisinin bulunduğu Hazine oluşturulmuştu (Kiser & Kane, 2001: 212).

1790-1791 dönemindeki reformlar burjuvaziyi zenginleştirirken, halk için bu durum söz konusu değildi (Soboul, 1969: 219). La Fayette'nin burjuvazi ve aristokrasi arasında uzlaşma arayışı başından beri sonuçsuz kalmıştı, Kilise reformlarının din adamlarında yarattığı huzursuzluk aristokrasiye fırsat verdi. Vendeé'de Haziran 1791'de isyan çıkarılmaya çalışıldı (Soboul, 1969: 223-224). 1789 Fransız Devrimi Avrupa'yı da derinden etkilemişti, Almanya'da köylüler derebeylik haklarına karşı çıkıyordu, İngiltere'de Whig'lerden Fox devrim yanlısı olduğunu deklare etmişti. Ancak devrim Avrupa aristokrasisi üzerinde korkuya da neden olmuştu. Avrupa'da krallar devrim karşıtıydı bu da XVI. Louis ile ortak bir hedefleri olduğuna işaret etti. Bu siyasal atmosferde 20 Haziran 1791 tarihinde Kral Fransa'dan kaçmaya teşebbüs etmişti, ancak Kralı tanıyanlar onu Varennes'e geldiğinde engelledi. Kral Paris'e geldiğinde niyeti ortaya çıkmıştı, Hollanda ve Belçika ordularının başına geçerek tahtını geri alacaktı. Kral'ın kaçıışı engellense de devrim karşıtı savaş tehdidi hâlâ sürmekteydi (Soboul, 1969: 229-235). Varennes olayı burjuvaziyi parçalamıştı. 1 Ekim 1791'de seçilen Yasama Meclisinde içinde La Fayette'nin olduğu 1791 Anayasası'nın savunduğu biçimiyle kralın sınırlandığı bir rejimi isteyen sağcı grup çoğunlukta idi. Jakobenler içerisinde Brissot taraftarları olarak isimlendirilen zengin ve orta burjuvazinin çıkarlarını savunan daha sonra Jironden adı verilecek bir hizip vardı. Jakobenler arasında Robespierre ve Brissot'un fikir ayrılıkları başlamıştı. Cordelier grubu ise herkese seçim hakkı savunan aşırı solcu grup olarak bilinmekte, Yasama Meclisinde güçleri olmasa da kulüpleri aracılığıyla bir önemli bir etki yaratıyorlardı (Soboul, 1969: 243-245). 1791 Sonbaharı ile 1792 Baharında toplumsal huzursuzluklar artmıştı. Köylüler feodal hakların tamamıyla ilgasını isteyip ayaklanmışlardı, kentliler fiyatların düşürülmesi için hareketlendi, Katolik rahipler devrim karşıtlığını kışkırtıyordu ve devrimden kaçan soyluların savaş tehdidi belirginleşti. Kargaşadan korkan zengin burjuvazi aristokrasi ve kral ile uzlaşmaya karalıyken, Varennes olayında ötürü krala güvenmeyenler de vardı (Soboul, 1969: 246-247).

4.1. Jironden, Jakoben İktidarı ve Vergiler

Brissot taraftarları savaş konusunda sarayın yanında durdular (Soboul, 1969:250). 20 Nisan 1792'de savaş kararı almıştı. Prusya ve Avusturya'nın karşı devrimci bir deklarasyon yayımlaması ve Prusya ordusunun galibiyeti karşı devrimci bir korkuyu tetiklemişti. Böyle olunca 9-10 Ağustos tarihinde Ulusal Muhafızlar Tuileries Sarayı'na saldırdı ve kralı tutukladılar. İhanet ve istila korkusu sebebiyle çok sayıda mahkum öldürüldü. Meclis'in muhafazakâr üyeleri Fransa'yı terk ettiler ve Jironden egemenliği başladı (Price, 2005: 147-151). Jirondenler 1792 sonbahar-1793 yazı döneminde meclise egemen oldular ve 2 Haziran 1793 tarihindeki halk ayaklanması Jironden egemenliğini sona erdirdi. Jironden'lerin yerini 1794 yılı Temmuz'una kadar kısa bir süre için Jakobenler aldı (Lewis, 2003: 127). Jakobenler küçük burjuvazinin çıkarları ile örtüşen fikirleri savunurken, Jirondenler zengin tüccarlar ve burjuvaların temsilcileriydi (Bang, 2001: 44). Jirondenler, iktisadi serbestiyi savunurken, Jakobenler işsizlik ve enflasyon gibi durumlarda devletin çeşitli önlemler alması gerektiğini dile getirmekteydiler. Jirondenler, Jakobenleri eşitlik talep eden anarşistler olarak görüyorlardı. Jironden temsilcilerden birinin, "vergi eşitliği diye bir şey yoktur, dolayısıyla servet eşitliği diye bir şey yoktur" sözü Jirondenlerin sınıfsal pozisyonlarını anlamak konusunda oldukça önemli

Ağdemir, Z. (2022). XVIII. Yüzyıl Fransa'sında Vergiler ve Vergi İsyanları.
Fiscaeconomia, 6(3), 1525-1544. Doi: 10.25295/fsecon.1113253

(Soboul, 1969: 293-295;297). Jirondenler ile Jakobenler arasındaki karşıtlıklar Kralın idamı konusunda da kendini göstermiştir. Jirondenler Kralın idamına karşıyken, Jakobenler için Kral eski rejimin kendisiydi. 19 Şubat 1792 tarihinde ise Kral yanlısı Avrupa ile savaş ilan edilmişti. 21 Ocak 1793 tarihinde Kralın idamı gerçekleşti. Savaşın yarattığı enflasyon, kıtlık gibi sorunlar bir yandan Jirondenlerin düşüşüne Jakobenlerin güçlenmesine diğer yandan ise kralcıların isyanına zemin hazırlamıştı. 1793 baharında kralcıların katıldığı Vendée isyanı patlak verdi. İsyan, kralcılara karşı Jirondenlerin Jakobenlere yaklaşmasına ve Jakobenlere bazı tavizler vermesine neden oldu. 1793 Mart'ından itibaren Jakobenlerin kararları uygulanmaya başlandı. 10 Mart 1793'te devrim karşıtlarının yargılanacağı mahkemeler kuruldu, bu görev Kamu Selamet Komitesine verildi. Nisan-Mayıs tarihlerindeyse Jakoben-Jironden çatışması yükseldi, Nisan ayında bir Jironden servet sahiplerini karşı mücadeleye çağırıyordu. 10 Nisan tarihinde ikisi hariç tüm Jironden bakanlar tasfiye edildi ve Jakobenler Mayıs'ın sonlarına doğru zorunlu borçlanmaya bile gittiler (Soboul, 1969: 293-331). Jirondenlerin ve Jakobenlerin vergilere dair tutumları da birbirinden farklıydı. Jirondenler servet sahiplerinin fayda sağlayacağı bir vergileme taraftarıydı. Örneğin artan oranlı vergiler onlara göre zenginlik düşmanıydı (Bang, 2001: 44). Böyle bir konjonktürde 9 Mart 1793 servet üzerinden alınacak vergilere ilişkin ilkeler belirlendi, *patente* 12 Mart 1793 tarihinde ilga edildi. Servet, *contribution mobilière*'nin içerisinde vergilendirilmeye başlandı (Jones, 1990: 233). 18 Mart 1793 tarihinde ise servet vergisi savaş finanse etmek amacıyla yürürlüğe konuldu (Jones, 1990: 233).

Jakoben Saint Just 24 Nisan 1793 Konvansiyon meclisinde zenginlere saldırıyordu:

“Zenginler, özellikle halk lehine vergi konulduktan bu yana daha da zenginleştiler. Servetlerinin değerlerini, kandırıp aldatma araçlarını iki katına çıkardılar” (Günyol, 1989: 127). “Aşırı zenginliği ayrıca vergilendirmemiz bu iş için mahkemeler kurmamız gerekir” (Günyol, 1989: 128). “Vergiler sayesinde gelirleri iki katına çıkan zenginlere düşer, bu gelirlerin vergi kazancıyla orantılı bölüğünü geri vermek” (Günyol, 1989: 129). “Böylece her şey, zenginleri vergilememiz gerektiğini sıkı bir ekonomi sistemi kurmanız, faizlerin ve yıllık ödentilerin kayba uğramaması için de bütün saymanları sıkı sıkıya izlememiz gerektiğini ispatlama yolunda elbirliği etmektedir” (Günyol, 1989: 130).

Jakoben iktidarı döneminde gıda krizinin devam etmesi, isyanlara sebep oluyor Jirondenler de bu isyanlara katılıyordu. Jakobenleri gıda krizi oldukça sıkıştırmıştı ki, 10 Temmuz 1793 tarihinde Kamu Selamet Komitesi yenilenmek durumunda kaldı. 13 Mart 1793'te ise Jakoben Marat'nın öldürülmesi toplumsal karşıtların oldukça keskinleştiğini gösteriyordu. Öfkeliler, gıda stoku yapanlara karşı ordu müdahalesini kabul ettirmişti. 23 Temmuz 1793'te temel ihtiyaç maddelerini stoklayanların cezalandırılmasına, fiyatların kontrol edilmesine karar verildi. Gıda krizi devam edince Eylül ayında ek kanunlar çıkarılarak fiyat kontrolü sağlanmaya çalışılmıştı, hatta “şüpheli kimseler kanunu” ile devrim karşıtlarını kapsayan daha geniş bir kanun çıkarıldı. Kamu Selamet Komitesinin güç kazanmasıyla terör dönemi birbirlerine koşut ilerledi. Ekim- Kasım döneminde Kraliçe ve Orleans Dükü'nün de olduğu pek çok isim devrim mahkemelerinde idam edilmişti. Bu dönemde devrim orduları kurulmuş, orduya asker alımları yapılmış ve zenginlerden vergi tahsilatı yapılmıştı (Soboul, 1969: 373).

Bu çerçevede Jakobenlerin vergi uygulamaları oldukça dikkat çekiciydi. Örneğin 31 Ekim 1793'te Saint Just ve Lebas gibi Jakobenler, Strazburg zenginlerinden, yoksullara yardım etmek

Ağdemir, Z. (2022). XVIII. Yüzyıl Fransa'sında Vergiler ve Vergi İsyanları.
Fiscaeconomia, 6(3), 1525-1544. Doi: 10.25295/fsecon.1113253

için vergi toplamışlardır Jakoben kulübünde konuşan Robespierre Saint Just'un yaptığı için "görüyorsunuz ki yoksulları yedirip giydirmek için zenginler kuşa çevrilmiştir. Bu davranış inkılapçı kuvveti ve vatansever enerjiyi tazeledi. Aristokratlar giyotinden geçirildi" demiştir (Soboul, 1969: 374). Saint Just örneğinde olduğu gibi 1793 yılının yaz-sonbahar döneminde servet sahipleri üzerinden çok sayıda vergi tahsil edilmiştir (Jones, 1990: 233). Jakobenler vergileme yaparken "net geliri"¹⁴ esas almışlardır. Vergi dilimleri sık ve değişken oranlı bir vergi tarifesi yani dik artan oranlı bir vergi tarifesi uygulamışlardır. Çalışmayanlar için ise vergi muafiyeti gözetilmiştir (Gross, 1997: 128). Jakobenler arasında, kim vergilendirilmeli sorusuna oldukça ilginç cevaplar verilmiştir. Örneğin Limoges'te Bordas ve Borie'ye göre, kötü yurttaşlar servetlerine göre vergilendirilmelidir. Jakobenlerin bazıları vergileme sistemlerini devrimci katkı biçiminde isimlendirirken, vergi ödeme gücü olan herkesin vergi ödemesi gerektiğini dile getirmişlerdir. Fransa'nın bazı bölgelerinde ise karşı devrimciler, kentteki servet sahipleri, finansörler (*l'egoisme boursier'le vil esprit mercantile*) vergilendirilmiş, ancak tahsil edilen miktar yeterli olmayınca devrim yanlısı servet sahipleri de vergilendirilmiştir (Gross, 1997: 131). Vergileme gelire göre yapılırken, toplanan vergilerin önemli kısmının düşük gelire sahip küçük tüccar, perakendeci, toptancı, dükkân sahiplerinin küçük katkılarından oluştuğu görülmüştür. Zenginlerin vergiler yoluyla cezalandırılması amaçlanırken, sonuç gelire göre vergilendirme olmuştur¹⁵ (Gross, 1997: 137-138).

Jakoben iktidarı döneminde gıda krizinin devam etmesi onları Öfkeli ile karşı karşıya getirmiş, bu baskı altında Jakobenler fiyat kontrolü uygulamasına gitmiş, 26 Şubat 1794 tarihinde Ventôse Kararnamesi ile şüpheli kimselerin mallarına haciz koyma gibi önlemler almıştı. Bir yandan halk hareketi içerisinde aşırılıkları engellemek için Jakoben hareketin sol kanadı Hebertçi grup içinden idamlar gerçekleştiriliyor, diğer yandan 5 Nisan 1794 tarihinde Jakoben Georges J. Danton'un idamında görüldüğü gibi Jakoben hareketin diğer bir kanadı baskılanıyordu (Soboul, 1969: 404-414). 13 Mart 1794'te Kamu Selamet Komitesinin, büyük tüccarlara bazı rahatlıklar sağlanması ve istifçileri denetleyen kişileri görevden alması, halkın öfkelerini çeken uygulamalar olmuştur. Kamu Selamet Komitesinin aldığı önlemlerin sınırları vardı. Örneğin devletin üretim yapması veya madenlerin devletleştirilmesi kabul edilmiyordu (Soboul, 1969: 430-432). Jakobenler özel mülkiyete karşı değillerdi. Örneğin 24 Nisan 1793 tarihinde Robespierre "servetlerin eşit olması boş bir hayaldir" demişti. Karşı oldukları şey mülkiyet değil aşırı zenginlikti, Saint-Just'a göre "ne yoksullar, ne de zenginler olmalı"ydı (Soboul, 1969: 434-435). Jakobenlerin fiyat artışına karşı ve yoksulluğa karşı aldığı önlemler de bu çerçevede değerlendirilebilir. Ortak toprakların küçük parçalar halinde yoksullara dağıtılması gibi önlemler düşünülürken, büyük topraklarını parçalanması Jakobenlerin gündemine hiç girmemiştir (Soboul, 1969: 436-437). Hebertçilerin baskılanması ve burjuvaziye bazı tavizlerin verilmesi Jakobenler ile halkı uzaklaştırmıştı. Diğer yandan, Ventôse Kararnamesi aracılığıyla mülkiyet hakkına müdahale edilmesi mülk sahibi sınıfları tedirgin etmişti. Bu etkenler, 28 Temmuz 1794'te Robespierre ve Saint-Just'un idamına giden süreci örmüştü (Soboul, 1969: 449-456). Robespierre'in idamı sonrasında ise Thermidor ayı (Temmuz ayı ortasından Ağustos ortasına kadar), devrimin muhafazakâr dönemine geçişi anlamına gelmekteydi (Price, 2005: 157). Bu çerçevede, 10 Mayıs 1794'te servet üzerinden

¹⁴ Net gelir üzerinden vergileme Fizyokratların etkisiyle Fransa'da uygulanmaya başlanmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Ağdemir, 2019.

¹⁵ Artan oranlı vergilendirmenin her zaman için bölüşüm ilişkilerini değiştirmeyeceği düşünülmeli.

Ağdemir, Z. (2022). XVIII. Yüzyıl Fransa'sında Vergiler ve Vergi İsyanları.
Fiscaoeconomia, 6(3), 1525-1544. Doi: 10.25295/fsecon.1113253

alınan *contribution mobilière*'nin yürürlükten kaldırılması oldukça ilgi çekici bir gelişme olarak değerlendirilebilir. Bu vergi her ne kadar 25 Temmuz 1795'te yeniden yürürlüğe girse de yaklaşık bir yıl süre ile uygulanmaması Jakoben iktidarının başlangıcı ve sonu arasındaki önemli farklılıklara işaret etmektedir. Jakobenler sonrasında vergi sisteminin yeniden şekillendirildiğini de söylemek mümkündür. 23 Ağustos 1796 yılında patente, 6 Haziran 1797'de ise toprak vergisinin yeniden düzenlenmiş hali yürürlüğe girmiştir. 2 Ağustos 1797 tarihinde *contribution mobilière* tekrar düzenlenmiştir. 10 Eylül 1797 tarihinde dolaylı vergilere dair temel prensipler kararlaştırılmıştır. 12 Kasım 1797'de ise Maliye Bakanlığı'na bağlı Dolaysız Vergi İdaresi kurulmuştur. 12 Aralık 1798 tarihinde ise tescil (*registration*) vergisi uygulanmaya başlanmıştır (Jones, 1990: 233-235). 1795 yılında vergi idaresi yeniden organize edilmiştir. Dolaylı vergilere dair düzenlemeler İmparatorluğunu ilan eden Napoléon Bonaparte¹⁶ tarafından yapılmıştır. 1806'da *gabelle* tekrar yürürlüğe girmiş, 1808 yılında ise tütün ve şeker üzerinden yeni vergiler tahsil edilmiştir. *Aides* ise eskisi gibi toplanmıştır (Kiser & Kane, 2001: 212-213). 1792 tarihinden başlamak üzere Fransa devlet hizmetlerinde uzmanlaşma, iş bölümü ve arşivleme gibi başlıklarda bürokratik reformlar yapıldı. Bu durum mali idarenin yapısına da yansımış, mali hesapların kontrolü gibi hususlarda önemli ilerlemeler kaydedildi. Ancak vergi tahsilatında bürokratikleşme konusunda 1799 yılına gelindiğinde pek de başarılı olunamadığı görüldü. Keza makam sahipleri vergi tahsilatı sürecinin bürokratikleşme sürecinin en büyük engelleri olmuşlardı (Kiser & Kane, 2001: 206-207). Napoléon döneminde vergi isimlerin değişmesine rağmen vergi konusunun değerlendirilmesi ve vergi tahsilatında önemli değişiklikler gerçekleştirilememiştir (Kiser & Kane, 2001: 214-216).

5. Sonuç

Fransa XVIII. Yüzyılı burjuvazinin soylular karşısında güç kazandığı bir dönemdi. Burjuvazi köylülerin işvereni haline gelmişti. İmalat ve ticaretin ivmelenmesi toprakları değerlendiriyor, rantlar yükseliyordu. Bu durum karşısında köylüler daha da yoksullaşıyor, açlık önemli bir sorun haline geliyordu. Burjuvazi zanaatkârların da işvereni olmuştu, öyle ki zanaatkârlar lonca korumasına daha çok ihtiyaç duyuyordu. Tüm bu gelişmelerin yanı sıra dolaylı vergiler kent halkı için dolaysız vergiler ise köylüler için hayatı daha da yaşanılmaz kılmıştı. İmalatın ve ticaretin gelişmesi nedeniyle devletin kapasitesinin artması ve savaşlar devletin finansman sorununu daha da önemli hale getirmişti. Yüzyılın sonunda krallık maliyesi iflasın eşiğindeydi. Ağır vergi yükü altında olan köylüler ve kentlilerden artık daha fazla vergi almak mümkün görünmüyordu. Kral ise devlet maliyesindeki bu karmaşayı çözecek bir pozisyon almalıydı. Her ne olursa olsun, XVIII. Yüzyıl devlet maliyesindeki darboğazı çözecek tek seçenek kalmıştı: Herkesten vergi almak! Devrime kadar aristokrasi bu vergi talebine direndi, yer yer bu direniş isyana neden oldu. Köylüler de yeni vergilerden memnun değildi. Ancak krallık maliyesindeki darboğazın çözülmesi gerekiyordu. Kralın aristokrasiye sormadan vergi ve borçlanma kararı vermesi devrimin fitilini ateşledi. Kralın bu davranışı düşmanları bir araya getirdi, burjuvazi ve aristokrasi Krala karşı birleşmişti. Soyluların vergileme yetkisinin *États Généraux*'ü de olduğunu söylemesi, Ulusal Meclisin kuruluşuna, vergileme ve borçlanma yetkisinin meclise geçmesine, burjuvazinin de bu meclisin bir parçası haline gelmesine neden olacak sürecin önünü açtı. Vergileme ve borçlanma yetkisi meclise aitti, ancak Bastille öncesi ve sonrasında

¹⁶ Kasım 1799 tarihinde Bonaparte'ın yaptığı darbe ile devrim sona ermiştir.

Ağdemir, Z. (2022). XVIII. Yüzyıl Fransa'sında Vergiler ve Vergi İsyanları. *Fiscaoeconomia*, 6(3), 1525-1544. Doi: 10.25295/fsecon.1113253

Paris halkı dolaylı vergi isyanı başlatmış, vergileri ödemiordu. Bu durum zaferi yeni kazanmış burjuvazi ile bu zaferde çok önemli bir payı olan Paris halkını karşı karşıya getirdi. Çünkü devletin vergi toplaması gerekiyordu. Bastille tüm ülkeyi hareketlendirmişti. Köylüler ve kentliler eski rejime karşı isyan ediyordu. Bu isyan dalgası 4 Ağustos 1789'da yüzyıllardır dokunulamayan soyluların vergi imtiyazının kaldırılmasına neden oldu. Öyle ki burjuvazi sadece vergiden muaf olanlardan vergi talep etmek zorunda kalmıştı. Köylüler ve kentliler vergilere direnirken, aristokrasi de direndi, dolayısıyla da vergiler tahsil edilemedi. Böyle bir konjonktürde eski rejimin zora dayalı vergileme yöntemini kullanmak istemeyen burjuvazi, gönüllü katkıya yöneldi ancak yine başarılı olamadı. Burjuvazi bu durumu Kralın ve kilisenin mallarına el koyarak kendi lehine çevirebildi. Paris halkının Versailles Baskını, Devrim sonrası Fransa'nın yeniden kuruluşunun önünü açtı. Eski rejimin vergilerinin yerine yenileri geldi. Ancak köylüler yeni vergilerin eskilerden farkı olmadığından şikayet ediyordu. Vergi isimleri değişmişti, ancak bu sefer aristokrasinin ayrıcalıklarının yerini burjuvazi almıştı, vergi yükü adil bir biçimde dağıtılmamıştı. Karşı devrimciler vergilerdeki bu adaletsizliği köylüleri devrime kışkırtmak için kullanırken, devrimci hükümet ise buna karşılık uygulamada olan dolaylı vergileri kaldırmıştı. Varennes olayı yani kralın Fransa'dan kaçışı burjuvazinin bölünmesine, Jironden ve Jakobenlerin fikri ayrıklarına neden olmuştu. Karşı devrimci tehdide saray ile birlik olup savaş açan Jirondenler iktidara egemen oldular. Zengin tüccar ve burjuvaların temsilci Jirondenler, servet vergisini düzenlerken, bir süreliğine ticari kazanç üzerinden elde edilen kazançları vergi dışı bıraktılar. Sanırız ki bu tutumlarının nedeni servet vergisinin önemli hedeflerinden birinin soylular oluşuydu. Savaş ekonomik sorunları daha da yakıcı hale getirmişti. Bu da Jirondenlerin düşüşüne ve Jakobenlerin yükselişine vesile oldu. Jakobenler, Jironden dönemde halk lehine konulan vergilerin zenginleri daha çok zenginleştirdiğini iddia etmişti. Jakobenler gıda krizinin ve yoksulluğun da etkisiyle zenginleri vergilendirmiş, artan oranlı vergilemeye gitmişlerdi. Toplumda ne çok zengin ne de çok yoksul olmalıydı. Vergiler de bu amaç için kullanılabilirdi. Yani Jakobenler Rousseau'cu bir adalet anlayışıyla küçük burjuva hedeflere uygun bir vergileme biçimi uygulamaya çalışmışlardı. Ayrıca Jakobenler vergileri karşı devrimcileri cezalandırmanın bir aracı olarak da görüyorlardı. Jakoben dönemde yaşanan ekonomik sorunlar çalkantılı bir süreci başlatmış, çeşitli sol hareketlerin tasfiyesi ve Robespierre'nin idamından sonra Napoélon'un darbesiyle Devrimin muhafazakâr evresine geçilmişti. Bu aşamanın mali açıdan anlamı, Paris halkının ödemeyi reddettiği *gabelle* gibi eski rejim vergilerinin ve diğer dolaylı vergilerin geri gelişi olmuştu. Başka bir deyişle vergiler ve vergi isyanları sınıf mücadeleleriyle belirlenen toplumsal güç dengelerine göre şekillenmekteydi. Ve bu mücadele burjuvazinin yeri geldiğinde çıkarları pek de uyuşmaz görünen aristokrasi, köylü, kentli ve hatta kral ile bile ittifak yapabileceği pek çok olasılığa gebeydi. Vergiler de pek çok şeyin yanı sıra iktidarın sınıf karakterini çözümlemede önemli araçlardan biri olarak görülebilirdi.

Kaynakça

Aftalion, F. (1990). *The French Revolution: an Economic Interpretation*. Cambridge: Cambridge University Press.

Ağdemir, Z. (2019). Fizyokrasi ve Vergiler: Tarihsel Toplumsal Bir Analiz. *Fiscaoeconomia*, 3(2), 161-197

Ağdemir, Z. (2022). XVIII. Yüzyıl Fransa'sında Vergiler ve Vergi İsyanları. *Fiscaeconomia*, 6(3), 1525-1544. Doi: 10.25295/fsecon.1113253

- Ağdemir, Z. (2017). XVI. Yüzyıl Fransa'sında Vergiler ve Vergi İsyanları. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10(2), 122-138.
- Beaud, M. (2015). *Kapitalizm Tarihi 1500-2010*. İstanbul: Yordam.
- Beik, W. (2009). *A Social and Cultural History of Early Modern France*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bonney, R. (1999). France, 1494-1815. Richard Bonney (Ed.), *The Rise of the Fiscal State* içinde (123-176). Oxford: Oxford University Press.
- Bossenga, G. (2004). *The Politics of Privilege: Old Régime and Revolution in Lille*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Burg, D. F. (2004). *A World History of Rebellions*. New York: Routledge.
- Collins, J. (1995). *The State in Early Modern France*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Eatwell, J. (1894). *Palgrave's Dictionary of Political Economy*. Londra: Palgrave.
- Elias, N. (2013). *Uygurlik Süreci 1. Cilt*. Ender Ateşman (Çev.). İstanbul: İletişim.
- Félix, J. (2001). The Economy. William Doyle (Ed.), *Old Régime France 1648-1788* içinde (7-41). Oxford: Oxford University Press.
- Gilbert, S. (1998). *Revolutionary Demands: A Content Analysis of The Cahiers De Doléances of 1789*. Stanford, Calif. : Stanford University Press.
- Gross, J. P. (2002). *Fair Shares for All Jacobin Egalitarianism in Practice*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Günyol, V. (1989). *Devrim Yazıları*. İstanbul: Belge Yayınları.
- Hazan, E. (2015). *Fransız Devriminin Kısa Tarihi*. Nazlı Ceyhan Sümter (Çev.). İstanbul: Say Yayınları.
- Jones, C. (1990). *The Longman Companion to the French Revolution*. Londra: Longman.
- Kiser, E. & J. Kane (2001). Revolution and State Structure: The Bureaucration of Tax Administration in Early Modern England and France. *American Journal of Sociology* 107(1), 183-223.
- Knecht, R. J. (1982). *Francis I*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Knecht, R. J. (1996). *French Renaissance Monarchy: Francis I & Henry II*. Londra: Longman.
- Le Roy Ladurie, E. (2002). *Romans Karnavalı*. İstanbul: İmge Yayınevi.
- Marx, K. (2006). *Fransa'da Sınıf Savaşları 1848-1850*. Sevim Belli (Çev.). İstanbul: Sol Yayınları.
- McPhee, P. (2002). *The French Revolution 1789-1799*. New York: Oxford University Press.
- Miller, S. (2008). *State and Society in Eighteenth-Century France: A Study of Political Power and Social Revolution in Languedoc*. Washington: The Catholic University of America Press.

Ağdemir, Z. (2022). XVIII. Yüzyıl Fransa'sında Vergiler ve Vergi İsyanları. *Fiscaeconomia*, 6(3), 1525-1544. Doi: 10.25295/fsecon.1113253

Norberg, K. (1994). The French Fiscal Crisis of 1788 and the Financial Origins of the Revolution of 1789. P.T. Hoffman & K. Norberg (Ed.), *Fiscal Crises, Liberty, and Representative Government* içinde (253-298). Standford: Standford University Press.

Plack, N. (2012). Liberty, Equality and Taxation: Wine in the French Revolution. *Social History of Alcohol and Drugs*, 26(1), 5-22.

Root, H. L. (2007). *Peasants and King in Burgundy: Agrarian Foundations of French Absolutism*. Berkeley: University of California Press.

Rude, G. (2015). *Fransız Devrimi*. Ahi İhsan Dalgıç (Çev.). İletişim: İstanbul.

Sée, H. (2004). *Economic and Social Conditions in France During the Eighteenth Century*. Batoche Books.

Smith, A. (2008). *Milletlerin Zenginliği*. Haldun Derin (Çev.). İstanbul: İş Bankası Yayınları.

Soboul, A. (1969). *1789 Fransız İhtilal Tarihi*. Şerif Hulusi (Çev.). İstanbul: Cem Yayınevi.

Soboul, A. (1975). *The French Revolution 1787-1799*. Alan Forrest & Colin Jones (Çev.). Vintage Book: New York.

Velde, F. R. (2006). *French Public Finance Between 1683 and 1726*. <http://www.helsinki.fi/iehc2006/papers3/Velde.pdf>.

White, E. N. (1999). *France and the Failure to Modernize Macroeconomic Institutions*. <http://www.econstor.eu/bitstream/10419/94249/1/1999-04.pdf>.

Wikipedia (2022). *Étienne de Silhouette*. https://en.wikipedia.org/wiki/%C3%89tienne_de_Silhouette.

Wood, E. M. (2007). *Özgürlük ve Mülkiyet*. Oya Köymen (Çev.). İstanbul: Yordam.

Etik Beyanı: Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara uyulduğunu yazarlar beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Fiscaeconomia Dergisinin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk çalışmanın yazarlarına aittir.

Ethics Statement: The authors declare that ethical rules are followed in all preparation processes of this study. In case of detection of a contrary situation, Fiscaeconomia has no responsibility and all responsibility belongs to the authors of the study.

Ağdemir, Z. (2022). XVIII. Yüzyıl Fransa'sında Vergiler ve Vergi İsyanları. *Fiscaeconomia*, 6(3), 1525-1544. Doi: 10.25295/fsecon.1113253

Taxes and Tax Revolts in Eighteenth-Century France

Zeynep Ağdemir

Extended Abstract

The determination of who should pay how much tax is not a matter of tax technique. Taxation principles are established as a result of social conflicts. France in the eighteenth century is a significant historical period because it hosted the 1789 Revolution and enabled us to evaluate both the ancien régime and the revolution concurrently. On the other hand, discussing the Revolution of 1789 and taxes may seem incidental. However, taxes have never been a secondary consideration in French society. Similarly, when we examine K. Marx's *The Class Struggle in France*, we see that taxes serve as a mediator of the class struggle, and the book functions as a history of French finance in this regard. The fact that taxes are a more visible issue in French society may also be related, as E. M. Wood stated, to the fact that in France, unlike in England, the state is a means of acquiring property. However, we believe that the state's ability to acquire property is a result, not a cause. The French aristocracy could not own more land or enjoy more privileges than the English aristocracy. In France, the state was used to acquire property due to the French nobility's economic weakness in comparison to the English nobility. In comparison to the British example, one could argue that this situation has exacerbated the conflict between the state (king) and the nobility. The fact that social reconciliation was not possible in certain areas of France manifested itself in the financial structure, most notably in taxes. The conflict over taxes was the catalyst for the events leading up to the Revolution of 1789. In this context, the study attempts to contextualize taxes and tax riots through an examination of the fundamental social dynamics of the eighteenth century. The most significant fiscal event of the eighteenth century occurred on the eve of the 1789 Revolution. When we look at the century as a whole, we can see that the most remarkable tax revolts occurred prior to and following the 1789 Revolution. As a result, the study attempted to evaluate 18th-century France by dividing it into two periods: before and after the 1789 Revolution. At first, the study attempted to analyze it by examining the fundamental social trends in cities and rural areas prior to the 1789 Revolution. The most significant development in 18th-century France's cities was the expansion of manufacturing and commerce. Manufacturing and commerce improved significantly as a result of relations with colonial countries. This development aided in the growth of employer merchants, the city's first form of the bourgeoisie. Trade and manufacturing developments increased peasants' reliance on cities. Villagers have been integrated into the putting-out system as well. The 18th century in rural areas resulted in a widening of the economic divide between peasants. However, in the face of feudal rights and high taxes, the rich peasant could unite with the small peasant. The accumulation of wealth in cities coincided with the nobility's economic dominance. Royal income was a significant source of income for some nobles. As a result, some nobles grew closer to monarchy. After establishing the general trends of the eighteenth century in cities and rural areas, the fundamental characteristics of the fiscal structure prior to the French Revolution were assessed. One of the most egregious injustices of the ancien régime was that certain nobles were exempt from the taille, or land tax. Additionally, the arbitrary determination of taille payments has exacerbated taxation's inequity. The second critical point for the ancien régime's finances is the gabelle tax on salt.

Ağdemir, Z. (2022). XVIII. Yüzyıl Fransa'sında Vergiler ve Vergi İsyanları.
Fiscaeconomia, 6(3), 1525-1544. Doi: 10.25295/fsecon.1113253

Gabelle is collected through the establishment of three distinct tax zones. While some regions made no gabelle payments at all, others made substantial gabelle payments, and the salt tax became quite unfair in terms of both its rate and collection method.

Aides was a type of indirect tax levied primarily on alcoholic beverages. As was the case with other taxes, they were levied differently in various parts of the kingdom. The term "traites" referred to the customs duties imposed on imports and exports. When these two taxes are added together, the price of the product can increase tenfold. On the other hand, Fermes Générales, the collection point for tax tenures, became a focal point of social outrage as a result of the injustice created by the tax farming system in the French financial structure. Due to the increasing number of wars in the eighteenth century, new direct taxes were implemented. The nobles' tax privileges had to be abolished in order to break the financial impasse, but the nobles resisted the new taxes until the Revolution of 1789. Noble opposition resulted in the dismissal of Finance Ministers in the second half of the twentieth century. Following the kingdom's financial collapse, the new tax proposal encountered renewed opposition from the nobles. In opposition to the king's taxation authority, the nobility's declaration that taxes would be accepted only by États Généraux paved the way for revolution. Unjust taxation was one of the most frequently complained about issues during the États Généraux assembly process. The revolution resulted in the transfer of the king's taxation authority to the National Assembly as a result of popular pressure in Paris. Tax riots erupted in Paris prior to the Bastille, and the populace attacked the customs. In the early years of the Revolution, when widespread tax revolts occurred and the people of Paris wielded considerable influence, indirect and direct taxes were unable to be collected. The same held true for tax breaks. Those who have not paid taxes thus far have resisted paying taxes despite the fact that they are legally required to do so. In the early years of the revolution, the inability to collect taxes resulted in voluntary contributions, but these generated very little revenue. The National Assembly used the state's financial constraints against the king and the church, seizing their assets. On the other hand, the sale of the king's and church's property strengthened the bourgeoisie's commitment to the revolution. New taxes were implemented in the years following the revolution. Tax exemptions have been eliminated. The new taxes attempted to eliminate the unjust structure of the previous régime. The tax burden has been attempted to be distributed fairly. While new taxes were enacted, the fact that the taxation method remained unchanged from the previous régime drew significant criticism. Previously, the tax-privileged were the nobility; however, the bourgeoisie now owns tax privileges as a result of the new taxes. Although the names of taxes have changed, little has changed in terms of taxation methods. Significant tax changes did not occur during the Girondin régime of the revolution. The Girondins, on the other hand, were opposed to the use of commercial taxes as a tool for interfering with wealth distribution. On the other hand, the Jacobins advocated progressive taxation in order to avert a food crisis and poverty. The Jacobins instituted progressive taxation, taxing the wealthiest cities. The Jacobins attempted to tax people on the basis of their ability to pay. On the other hand, the conservative phase of the revolution meant the restoration of the old régime's taxes and other indirect taxes, such as the gabelle, which the Parisians refused to pay. The old régime's financial system was restructured within the financial structure of Prince Condé, who fled the country during the same revolution and later

Ağdemir, Z. (2022). XVIII. Yüzyıl Fransa'sında Vergiler ve Vergi İsyamları.
Fiscaeconomia, 6(3), 1525-1544. Doi: 10.25295/fsecon.1113253

returned. As a result, it is clear that taxation is determined by social dynamics rather than technical principles.